

Bydgoszcz, 30.07.2024

Dr hab. Paweł Malendowicz, prof. UKW
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Wydział Nauk o Polityce i Administracji

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Emila Kwidzińskiego
pt. *Zieloni w Parlamencie Europejskim: ideologia, program polityczny i wizja integracji*
 europejskiej w latach 1979-2024
(Gdańsk 2024, ss. 305)

Badania z zakresu ideologii i programów współczesnych partii politycznych i ich związków na poziomie międzynarodowym nie stanowią nowego przedmiotu w studiach politologicznych. Niemniej jednak problematyka ideologii i programu grupy Zielonych w Parlamencie Europejskim nie doczekała się do tej pory rozbudowanego i rzetelnego opracowania naukowego. Szczególne znaczenie w temacie recenzowanej rozprawy doktorskiej ma związek ideologii i programu. Same bowiem ideologie nie stanowią „atrakcyjnego” przedmiotu badań, a przez pewien okres najnowszej historii Polski ideologie były nawet jako przedmiot badań deprecjonowane. Umieszczanie ich na marginesie badań, albo nawet odmawianie im racji bytu, jak pokazały lata późniejsze, było co najmniej niesłuszne. Składnikiem ideologii są bowiem wartości tworzące systemy aksjologiczne i porządkujące myślenie o świecie, nadające postrzeganiu procesów politycznych właściwe hierarchie i znaczenia. Ideologie to także artykulacje potrzeb i interesów wielkich grup społecznych, a więc tych, które mają decydować o zmianach politycznych, czy to rewolucyjnych czy ewolucyjnych, we współczesnym świecie. Skonkretyzowane w programach tworzą usystematyzowane i posadowione na określonych fundamentach krytyki świata zastanego, będąc jednocześnie diagnozami sytuacji sformułowanymi w określonym otoczeniu aksjologicznym. Tworzą także wizje tego, jak być powinno, oparte również na określonym rudymencie wartości. O tym właśnie traktuje praca doktorska Emila Kwidzińskiego pt. *Zieloni w Parlamencie Europejskim: ideologia, program polityczny i wizja integracji europejskiej w latach 1979-2024*, napisana pod kierunkiem prof. Piotra Niwińskiego i prof. Bogdana Chrzanowskiego na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego w 2024 roku.

Tytuł rozprawy: *Zieloni w Parlamencie Europejskim: ideologia, program polityczny i wizja integracji europejskiej w latach 1979-2024* został sformułowany w sposób jasny i

klarowny. Jest rozbudowany, ale jednocześnie czytelny i zrozumiały. Zawiera wskazanie problemu badawczego i odniesienie do przedmiotu badań, a także cezurę. Jest odzwierciedleniem treści pracy. Niemniej jednak w tytule rozprawy jest drobna nieścisłość. Otóż przedmiotem badań jest ideologia, program i wizja. Tymczasem wizje są częścią zarówno ideologii, jak i programów, a więc wizja (w tym przypadku – integracji europejskiej) nie powinna stanowić odrębnego przedmiotu badań. Można jednak przyjąć, że Autor wyodrębnił badania wizji integracji europejskiej w tytule pracy, chcąc w szczególny sposób zaznaczyć ich wagę w kontekście badań ideologii i programów. Takie uzasadnienie uznać można za poprawne, jednakże wymagało ono odpowiedniego wyjaśnienia we wstępie pracy, a zatem i zrozumienia tego czym w istocie jest ideologia i program polityczny.

Sam temat, jak i treść rozprawy, sytuują ją w dziedzinie nauk społecznych i dyscyplinie, jaką jest nauka o polityce i administracji. Świadczy o tym przede wszystkim przedmiot badań.

Struktura pracy jest poprawna – kompletna i komplementarna. Stanowi ona logiczną całość. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów z podrozdziałami (rozdziały pierwszy i drugi zawierają rozbudowaną strukturę wielopoziomową) oraz zakończenia, bibliografii, spisu tabel i rycin. Praca liczy ponad 300 stron.

Wstęp pracy został sporządzony zgodnie z powszechnie obowiązującymi zasadami, choć nie bez nieścisłości i nieprawidłowości. Autor najpierw wyjaśnił kluczowe dla badań terminy. Następnie wskazał, co jest przedmiotem badań: „Przedmiotem badań jest (...) specyficzny rodzaj organizacji partyjnej – grupa polityczna w Parlamencie Europejskim – której kompetencje, ramy prawne i geograficzny zakres działania są odmienne zarówno od partii politycznych na szczeblu narodowym, jak i od partyjnych federacji ponadnarodowych” (s. 6). Po zapoznaniu się z treścią pracy odniosłem jednak wrażenie, że przedmiotem badań jest to, co Doktorant określił w tytule, a więc ideologia, program i wizja integracji europejskiej Zielonych w Parlamencie Europejskim, nie zaś sami Zieloni, a więc także ich dzieje, poszczególne elementy, ich struktury organizacyjne, liderzy i zaplecza partyjne, członkowie etc. Następnie Autor określił cel badań, choć jest on dość ogólnikowy. Wskazał i prawidłowo uzasadnił cezurę badań, choć i tu pojawiło się dość „nieszczęśliwe” sformułowanie sugerujące, że Jego badania trwały aż 45 lat: „Liczący 45 lat przedział czasowy przeprowadzonych w niniejszej pracy badań (...)” (s. 7). Następnie we wstępie rozprawy Doktorant wskazał cztery uzasadnienia wagi tematu podjętych badań: 1. nowatorskość i uzupełnienie luki badawczej, 2. znaczenie Zielonych w Parlamencie Europejskim, 3. wpływ ideowy i programowy Zielonych na partię głównego nurtu, 4. znaczenie szeroko pojętej ekologii. Należy zgodzić się z tym uzasadnieniem, czego Doktorant dowiódł na kolejnych stronach rozprawy.

Mgr Emil Kwidziński sformułował we wstępie trzy hipotezy badawcze, które następnie weryfikował. Same hipotezy potwierdzają znaczenie badań w aspekcie politologicznym, zostały sformułowane w sposób prawidłowy, są łatwe w odczycie. Autor sformułował także 14 pytań badawczych, które odnoszą się do treści pracy, a właściwie do jej poszczególnych części. Należy jednak wskazać, że powinny odnosić się do hipotez, które na ich podstawie powinny zostać sformułowane.

Po tej części wstępu Autor opisał stan badań nad Zielonymi w Parlamencie Europejskim. Dobrze się stało, że to uczynił, jednakże stan badań nad tematyką zbliżoną przedmiotowo do problematyki analizowanej przez Doktoranta powinien znaleźć się na końcu wstępu. Prawidłowo Doktorant opisał następnie materiał badawczy i krótko wskazał metody badań (jakościowa analiza treści dokumentów i studia przypadków, choć niewystarczające jest późniejsze uzasadnienie wyboru Niemiec i Francji). Nie ma potrzeby opisu tych metod, wszak nie to jest istotą pracy. To na czym polega jakościowa analiza dokumentów lub studium przypadku należy wiedzieć, a przede wszystkim trzeba potrafić wymienione metody zastosować. Doktorant z pewnością prawidłowo zastosował wskazane metody, a sprawdzeniem Jego wiedzy o metodach badawczych powinna być publiczna obrona rozprawy doktorskiej. Również skrócony opis neoinstytucjonalnego nurtu badań w naukach o polityce, któremu poświęcił akapit wstępu, w zupełności spełnia kryteria opisu w pracy doktorskiej. Choć i w tym przypadku w treści znalazła się drobna nieścisłość. Autor napisał mianowicie, że „Niniejsza praca doktorska wpisuje się w neoinstytucjonalny nurt badań politologicznych” (s. 10) – ale to nie praca, a badania wpisują się w ten nurt. Praca jest materialnym efektem, opisem wyników badań.

Choć wstęp pracy doktorskiej zawiera wszystkie niezbędne elementy, opisy i wyjaśnienia, to poszczególne jego części nierzadko nie są powiązane ze sobą, płynne i wynikające z siebie, a także usytuowane we właściwej kolejności.

Znacznie mniej uwag krytycznych należy sformułować do właściwej części rozprawy, a mianowicie do treści poszczególnych rozdziałów. To one są istotą pracy i świadczą o jej wartości merytorycznej.

Pierwsze dwa rozdziały mają charakter wprowadzający i teoretyczny. W pierwszym rozdziale Autor opisał współczesne wizje Unii Europejskiej. Rozpoczął deskrypcję od rysu historycznego integracji europejskiej. Następnie przedmiotem jego analiz była charakterystyka systemu politycznego Unii Europejskiej, a później główne wizje Unii Europejskiej: wizja federalistyczna, wizja konfederalistyczna, wizje integracji zróżnicowanej i „quasifederalny” charakter Unii Europejskiej. Ten rozdział został napisany poprawnie. Jest usystematyzowaniem

wiedzy już opisanej w literaturze przedmiotu. Autor prawidłowo oparł się na literaturze uznanych badaczy problemu integracji europejskiej, w tym m.in. Bogdana Koszela, Michała Marcelego Kosmana, Jacka Czaputowicza, Zbigniewa Czachóra czy Janusza Węca.

Rozdział drugi został zatytułowany *Partie Zielonych w państwach członkowskich Unii Europejskiej – ideologia, rozwój i główne elementy programu politycznego*. W pierwszej części tego rozdziału Doktorant analizował ekologizm w znaczeniu ideologicznego fundamentu funkcjonowania partii Zielonych. Najpierw analizował pojęcie ideologii w naukach o polityce i wymienił cechy konstytutywne ideologii ekologizmu. Choć Autor nie ustrzegł się uproszczeń i skrótów myślowych, to treść tej części pracy można uznać za poprawną w znaczeniu wprowadzenia do dalszych analiz. W nich przedmiotem Jego zainteresowania były partie Zielonych na europejskiej scenie politycznej. I tu najpierw wyjaśnił pojęcie partii politycznej, a następnie analizował polityczny kontekst powstania partii Zielonych, partii Zielonych w Europie oraz ewolucję ideową partii Zielonych na przykładzie niemieckiego ugrupowania Bündnis 90/Die Grünen oraz francuskiego Les Verts. W tej części pracy wykorzystał studium przypadku.

W rozdziale drugim, w którym Autor analizował ekologizm, prawidłowo wykorzystał dostępne opracowania naukowe na ten temat. Odwoływał się np. do opracowań Zbigniewa Hulla czy Włodzimierza Tyburskiego. Brakuje jednak pozycji Andrzeja Papuzińskiego – uznanego badacza problematyki ekofilozofii.

Ponadto wydaje się być niejasne wymienienie nurtu anarchistycznego w ekologizmie (ekoanarchizmu) z odwołaniem w przypisie do pozycji Murray'a Bookchina. Bookchin w swoim życiu reprezentował różne predylekcje ideowe. Pierwsze wydanie książki wymienionej w przypisie ukazało się w 1971 roku, w okresie jego sympatii z anarchizmem. Stało się ono ideowym podłożem ekologii społecznej i wolnościowego municypalizmu (w późniejszym etapie ewolucji tej myśli). Ekoanarchizm to natomiast coś więcej, np. wspomniany wolnościowy municypalizm jako część ekologii społecznej, a także prymitywizm czy neoluddyzm.

Poza tymi uściśleniami można uznać, że treść rozdziału została napisana poprawnie. Wnosi ona istotny wkład do badań Autora jako całości. Część ta wydaje się nieodzowna i wartościowa dla całej rozprawy doktorskiej.

Najistotniejsze dla opisu wyników badań mgra Kwidzińskiego są rozdziały od trzeciego do piątego. Rozdział trzeci został zatytułowany *Od pierwszych wyborów europejskich do upadku „żelaznej kurtyny”: Zieloni wobec integracji europejskiej w latach 1979-1989*. Doktorant opisał w nim proces tworzenia i ewolucji Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali ze

szczególnym uwzględnieniem jej organu parlamentarnego, który stał się protoplastą, jak to określił Autor, obecnego Parlamentu Europejskiego. Opisał on kształtowanie się struktur EWWiS, w tym ustanowienie Wysokiej Władzy, Trybunału Sprawiedliwości, Rady Ministrów, i Zgromadzenia Ogólnego, które stanowiło ważny krok w kierunku demokratycznej reprezentacji na poziomie ponadnarodowym i przebiegu debaty na temat demokratycznego wymiaru integracji europejskiej, która doprowadziła do bezpośrednich wyborów do Parlamentu Europejskiego w 1979 roku. Szczególną uwagę Doktorant poświęcił, jak sam uznał we wstępie, wpływom tych procesów na formowanie się systemu politycznego Unii Europejskiej, w tym grup politycznych i europejskich federacji partyjnych, które odgrywają kluczową rolę w funkcjonowaniu Parlamentu Europejskiego. Dalej Autor skupił się na ewolucji i konsolidacji europejskich partii Zielonych, począwszy od wczesnych prób koordynacji transnarodowej, takich jak utworzenie Europejskiej Akcji Ekologicznej i Koordynacji Europejskich Partii Zielonych i Radykalnych. Opisał i analizował różnorodność ideologiczną i programową wśród Zielonych z Niemiec, Belgii, Luksemburga, Francji i Wielkiej Brytanii, a także ich dążenia do wpływania na politykę europejską i lokalną, wskazując na pierwsze bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego jako moment katalizujący ich instytucjonalizację i konsolidację na scenie politycznej (pomimo różnych trudności). Opisał kampanię wyborczą Zielonych z 1984 roku i powstanie platformy GAEL, a także rozbieżności między „fundamentalistami” a „realistami” wewnątrz ruchu Zielonych, które wpłynęły na strategię kampanii wyborczych. O skomplikowaniu relacji pomiędzy europejskimi Zielonymi świadczyło zdaniem Autora powstanie Grupy „Tęcza”, a nawet jej sama nazwa: Rainbow Group: Federation of the Green Alternative European Links, Agalev-Ecolo, the Danish People's Movement against Membership of the European Community, and the European Free Alliance, in the European Parliament. W jej składzie znaleźli się reprezentanci trzech partii Zielonych (Die Grunen z RFN, Agalev i Ecolo z Belgii oraz Groen Progressief Akkoord z Holandii), a ponadto prezentujący mozaikę poglądów neolewicowych, eurosceptycznych i regionalistycznych politycy z ugrupowań: Politieke Partij Radikalen, Pacifistisch Socialistische Partij i Communistische Partij Nederland z Holandii, Volksunie z Belgii, Folkebevægelsen mod EU z Danii oraz Partito di Unità Proletaria, Democrazia Proletaria i Partidu Sardu z Włoch. To jeden z ciekawszych fragmentów pracy, ukazujący skomplikowanie relacji Zielonych w Europie. Do tego należy dodać, że całość analiz została posadowiona w kontekście historycznym, z uwzględnieniem roli Niemiec i Francji w jednoczącej się Europie, a także układu sił na poziomie walki dwóch bloków politycznych. Bez uwzględnienia zawichości tamtych czasów, w

tym przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, analiza byłaby niepełna, a nawet nieprawidłowa. Tego błędu Autor uniknął.

W rozdziale czwartym wątpliwości budzi tytuł i treść podrozdziału pierwszego: *Narodziny ruchu Zielonych w Europie Środkowo-Wschodniej*. Sugeruje on, że ruch Zielonych powstał w 1989 roku lub po nim. Jednakże grupy tworzące ruch Zielonych w znaczeniu ruchu ekologów powstawały wcześniej. W przypadku Polski warto wymienić np. ekologiczne skrzydło Ruchu Wolność i Pokój, „Wolę Być”, Polski Klub Ekologiczny, Klub Gaja albo Front Wyzwolenia Zwierząt. Nie można zapominać także o systemowych organizacjach, jak np. Liga Ochrony Przyrody o przedwojennym rodowodzie.

Poza tą uwagą rozdział jest interesujący i ważny poznawczo. Autor analizował w nim deficyty w spójności wizji integracji europejskiej wśród Zielonych, dylematy ideowe związane z dążeniami federalizacyjnymi i polityką umacniania suwerenności państw, w tym podziały narodowe wewnątrz ruchu, a także niemiecką wizję federalizmu w programie Zielonych. Jest to jedna z tych części pracy, które świadczą o jej oryginalności w zakresie rozwiązania sformułowanego problemu badawczego.

Ostatni rozdział rozprawy doktorskiej został zatytułowany *Od rozszerzenia Unii Europejskiej do Europejskiego Zielonego Ładu: Zieloni w latach 2004-2024* (zawiera błąd w tytule). Autor opisał, usystematyzował i analizował w nim stanowisko Zielonych wobec Konstytucji dla Europy i traktatu lizbońskiego w latach 2004-2009, stosunek do „polikryzysu” Unii Europejskiej w okresie 2009-2014, koncepcję federalizmu, rozumianą jako remedium na kryzys Unii Europejskiej w latach 2014-2019 oraz aktywność Zielonych w dobie Europejskiego Zielonego Ładu w latach 2019-2024. Treść tego rozdziału nie budzi istotnych zastrzeżeń, choć w analizie jego kart widoczna jest większa skromność w doborze źródeł i literatury do badań niż w poprzednich rozdziałach. Niemniej jednak Autor wykazał się również w nim umiejętnością samodzielnej analizy, innowacyjnością w myśleniu i przełożeniu jej na karty pracy doktorskiej.

Całość tekstu zilustrowana została tabelami i rycinami, które ułatwiają odczyt danych i zastosowanych systematyzacji. Bez nich odczyt i analiza danych statystycznych byłyby utrudnione.

W końcowej części pracy została zamieszczona bibliografia. W jej sporządzeniu Autor nie ustrzegł się jednak nieprawidłowości. Na jej początku Doktorant zamieścił opracowania naukowe: monografie, rozdziały w pracach zbiorowych, encyklopedie, leksykony i słowniki oraz artykuły w czasopismach naukowych. Tymczasem materiały źródłowe, w tym dokumenty, raporty, sprawozdania, zostały zamieszczone po opracowaniach. Jednakże to źródła pierwotne

powinny znaleźć się na początku bibliografii. Nie wynika to tylko z ogólnie przyjętych zasad tworzenia bibliografii ale przede wszystkim z procesu hierarchizacji źródeł. Dodać należy, że część bibliografii, w której Autor zawarł rozdziały w pracach zbiorowych została nieprawidłowo nazwana „artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych”. Jest to niezrozumiałe. Po pierwsze dlatego, że książki składają się z rozdziałów, a nie z artykułów. Te drugie znajdują się w czasopiśmie i gazetach. Po drugie, czymże miałyby różnić się artykuły od rozdziałów, wszak takiego rozróżnienia Doktorant dokonał?

Odnosząc się do bibliografii rozprawy doktorskiej należy jednak pochwalić Autora za umiejętny dobór źródeł i literatury. Bibliografia to niespełna 30 stron, co świadczy o imponującej pracy Doktoranta i Jego zdolnościach heurystycznych. Braki w tym względzie, na które zwróciłem uwagę, są raczej moją subiektywną oceną.

Pracę należy ocenić pozytywnie także pod względem językowym. Napisana została językiem prostym i zrozumiałym, bez zbędnego żargonu. Z całą pewnością można stwierdzić, że Doktorant posiadał umiejętność posługiwania się językiem pisany na wysokim poziomie. Dysponuje także umiejętnością samodzielnego prowadzenia wykładu na wskazany temat. Niemniej jednak dla porządku należy wymienić drobne nieścisłości, „niezręczności językowe” i błędne sformułowania, zauważone podczas zapoznawania się z treścią pracy. Oto niektóre z nich: „Rozdział trzeci opisuje” (s. 12) – powinno być: „Autor opisuje”; „Następnie poddano szczegółowej analizie działalność frakcji Zielonych w Parlamencie Europejskim” (s. 13) – powinno być: „analizie”; „Pierwszym istotnym wydarzeniem, jakie wymienia się w kontekście genezy i historii Unii Europejskiej, był Kongres Europejski w Hadze” (s. 16) – kto wymienia?; „odrzucała wszelkie propozycje przenoszenia kompetencji politycznych na organy ponadnarodowe Wspólnot” (s. 20) – powinno być: „kompetencji”; „Do nowopowstałych państw regionu” (s. 21) – powinno być po prostu: „powstałych” albo „odrodzonych”, wszak państwa nie mogą być także „staropowstałe”; „Powstanie idei federalizmu” (s. 54) – raczej: „ukształtowanie”, „wyłonienie”, idee bowiem nie powstają; nieprawidłowa czcionka w przypisie 166 (s. 72), w przypisie 337 (s. 152); „w manifestie programowym niemieckich *Grunenna* zjeździe założycielskim” (s. 98) – powinno być: „*Grunen* na”; opis źródła pod tabelami powinien znaleźć się na poprzedniej stronie (s. 140, s. 154); „Po upadku komunizmu w 1989 roku” (s. 170) – w myśli politycznej komunizm to bezpaństwowa forma społeczna, właściwiej byłoby użyć sformułowania „socjalizm”; „Od rozszerzenia Unii Europejskiego do Europejskiego Zielonego Ładu” (s. 3, s. 222) – powinno być: „Unii Europejskiej”; „nie wystarczyło na uzyskanie mandatu” (s. 223) – powinno być: „do uzyskania mandatu”; „*Traktat lizboński*” (s. 226); „Celem pracy było” (s. 268) – powinno być: „Celem badań było”; „Praca

dowodła” (s. 268) – powinno być: „Badania dowiodły”; „Praca potwierdziła” (s. 272) – powinno być: „Badania potwierdziły”.

Przejawem niestaranności jest także przekazanie do recenzji egzemplarza pracy z niezadrukowanymi stronami (pomiędzy s. 20 a 21, 84 a 85, 188 a 189, 221, 257 a 258). Zbędne są także podkreślenia adresów internetowych w przypisach (aktywne linki). W niektórych miejscach znajdują się nieprawidłowe znaki cudzołowy.

Należy dodać, że w przypisach i bibliografii Autor nie uwzględnił nazw wydawnictw. Dawniej opisy bibliograficzne sporządzane w ten sposób uznawane były za poprawne. Współcześnie również nie są błędne. Jednakże z uwagi na zawilóść prawa autorskiego i wielość wydawnictw, przy ewentualnej korekcie wydawniczej, sugeruję te zapisy uzupełnić.

Wskazane wyżej uwagi krytyczne, jak i te, których tu nie wymieniono, nie zmieniają pozytywnej oceny kultury pisemnej wypowiedzi Doktoranta. Pod względem merytorycznym Autor wniósł do nauki istotne treści, które uzupełniają lukę w badaniach, systematyzują do tej pory rozproszoną wiedzę i wpływają na holizm oglądu sfery politycznej w Unii Europejskiej. Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Recenzowana rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną z zakresu nauk o polityce i administracji oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez jej Autora. Biorąc to pod uwagę warto byłoby przemyśleć ogłoszenie tej pracy drukiem, choć z uwzględnieniem powyższych uwag i sugestii.

Konkludując, recenzowaną rozprawę oceniam pozytywnie i stwierdzam, że praca doktorska mgra Emila Kwidzińskiego pt. *Zieloni w Parlamencie Europejskim: ideologia, program polityczny i wizja integracji europejskiej w latach 1979-2024* (Gdańsk 2024, ss. 305) spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim (art. 187 ust. 1-3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). Wnoszę więc o dopuszczenie mgra Emila Kwidzińskiego do kolejnych etapów postępowania, prowadzącego do nadania stopnia doktora.

Robert Matendonicz